

Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας & Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συνεργασία:

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

ΕΠΕΤΕΙΑΚΟ-ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

**1976-2011: 35 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΗ
ΓΛΩΣΣΟΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

4 έως 6 Νοεμβρίου 2011 • Δίον Πιερίας

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(αλφαβητική σειρά)

Ιωάννης Καζάζης,
Κωνσταντίνος Ντίνας,
Γεώργιος Παράσογλου,
Αθανάσιος Τριλιανός,
Μελπομένη Τσιτουρίδου,

αντιπρόεδρος Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας
πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
πρόεδρος Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών
πρόεδρος Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών
πρόεδρος Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής & Εκπαίδευσης Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(αλφαβητική σειρά)

Ιωάννης Καζάζης,
Δημήτριος Κουτσογιάννης,
Ευγενία Μαγουλά,
Αθανάσιος Νάκας,

καθηγητής, αντιπρόεδρος ΚΕΓ
επικ. καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας ΑΠΘ
επικ. καθηγήτρια, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
καθηγητής, δ-ντής Εργαστηρίου Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας & Διδακτικής της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Κωνσταντίνος Ντίνας,

καθηγητής, δ-ντής Εργαστηρίου Γλώσσας & Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας, ΠΤΝ, Παν-μιο Δυτ. Μακεδονίας

Γεώργιος Παπαναστασίου,
Άννα Χατζηπαναγιωτίδη,
Σωφρόνιος Χατζησαββίδης,

επικ. καθηγητής, δ-ντής Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών
επικ. καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Frederick, Κύπρος
καθηγητής, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(αλφαβητική σειρά)

Αθανάσιος Νάκας,
Κωνσταντίνος Ντίνας,
Άννα Χατζηπαναγιωτίδη,
Σωφρόνιος Χατζησαββίδης,

καθηγητής, δ-ντής Εργ-ίου Εφαρμοσμένης Γλωσ-γίας & Διδ-κής της ΝΕΓ, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ
καθηγητής, δ-ντής Εργ-ίου Γλώσσας & Προγ-των Γλωσσικής Διδ-λίας, ΠΤΝ, Παν-μιο Δυτ. Μακεδονίας
επικ. καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Frederick, Κύπρος
καθηγητής, ΤΕΠΑΕ, ΑΠΘ

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

(αλφαβητική σειρά)

Άννα Βακάλη,
Ευθυμία Γώτη,
Αφροδίτη Καποθανάση,
Αργυρώ Μουμτζίδου,
Σίλβα Μούτσογλου,
Αναστάσιος Ξανθόπουλος,

Φιλολόγος, υπ. δρ. ΠΤΝ / Παν-μίου Δυτ. Μακεδονίας, avakali@otenet.gr
σκολ. σύμβουλος νηπιαγωγών, egoti@uowm.gr
δασκάλα, κάτοχος ΜΑ, υπ. δρ. ΠΤΔΕ / ΕΚΠΑ afrokar@primedu.uoa.gr
κάτοχος ΜΑ, υπ. δρ., amoumtz@nured.auth.gr
δασκάλα, silva@nured.auth.gr
δάσκαλος, κάτοχος ΜΕΔ & PhD, axantho@sch.gr

Παρασκευή 04 - 11 - 2011

16.00 – 17.00 μ.μ.

Εγγραφές συνέδρων

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
Οι Γραμματικές της ΓΕΜ* Πρόεδρος: Ντίνας Κ.	Μεταρρύθμιση & αντιμεταρρύθμιση Πρόεδρος: Μαγουλά Ευγ.	Τα σχολικά εγχειρίδια μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Καμαρούδης Στ.
17.00 – 17.20 μ.μ. Χατζησαββίδης Σ. Οι μεταμορφώσεις της Γραμματικής της Μεταρρύθμισης: παρουσίαση των μορφών της Νεοελληνικής Γραμματικής (της δημοτικής) του Μ. Τριανταφυλλίδη	17.00 – 17.20 μ.μ. Μπασλής Γ. 1976. Γλωσσική μεταρρύθμιση. Προσπάθειες υλοποίησης, αντίδραση, λοξοδρομήσή της	17.00 – 17.20 μ.μ. Γρόσδος Στ. Τα σχολικά ανθολόγια λογοτεχνικών κειμένων στο ελληνικό πρωτοβάθμιο σχολείο από το 1976 έως σήμερα, η σύνδεσή τους με τη γλωσσική διδασκαλία και τη διδασκαλία της λογοτεχνίας: από την “ψυχαγωγία και χαρά” (1976) στην αναζήτηση μεταγλωσσικών γνωστικών δεξιοτήτων (1982) και στη διαθεματική προσέγγιση του σήμερα. Ιδεολογικές και παιδαγωγικο-διδακτικές ενστάσεις
17.20 – 17.40 μ.μ. Ντίνας Κ. - Βαδάση Κ. Γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976 και επίσημη σχολική γραμματική	17.20 – 17.40 μ.μ. Ανδρέου Π. - Μαυρουδή Αργ. Η τονική μεταρρύθμιση του 1982: σύγχρονοι προβληματισμοί	17.20 – 17.40 μ.μ. Σακελλαρίου Αγγ. Η νεωτερικότητα των Λεξιλογικών Ασκήσεων του Μανόλη Τριανταφυλλίδη
17.40 – 18.00 μ.μ. Ξανθόπουλος Αν. - Ντίνας Κ. «Νεοελληνική γραμματική» του Μ. Τριανταφυλλίδη και «Νεοελληνική γραμματική» του Χ. Τσολάκη: δύο βιβλία, δύο γραμματικές;	17.40 – 18.00 μ.μ. Πάσχου Αγγ. Η φιλοσοφία της σχολικής ζωής και η εφαρμογή του προγράμματός της κατά τις μεταρρυθμιστικές περιόδους του 1929 και 1976/77	17.40 – 18.00 μ.μ. Καμαρούδης Στ. - Μαλέτσκος Αθ. Η Επιτομή της Ιστορίας της Ελληνικής Γλώσσας του Δημήτριου Τομπαΐδη και μια σύγχρονη απόπειρα αξιοποίησής της

*ΓΕΜ = Γλωσσοεκπαιδευτική Μεταρρύθμιση 1976

<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Ντίνας Κ. - Βακάλη Ά. Οι δυο νέες Σχολικές Γραμματικές: ομοιότητες και διαφορές τους και σύγκρισή τους με τη Γραμματική Τριανταφυλλίδη</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Νάκας Αθ. Από επέτειο σε επέτειο (ή Όψεις και «αυθεντίες» της αντιμεταρρύθμισης)</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Μυλωνάς Ε. Απόψεις μαθητών και εκπαιδευτικών για τα σχολικά εγχειρίδια της Νεοελληνικής Γλώσσας στο Γυμνάσιο</p>
<p>18.20 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.20 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.40 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>

18.50 – 19.20 μ.μ. Διάλειμμα

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
<p>Η γλωσσοεκπαιδευτική πολιτική μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Κουτσογιάννης Δ.</p>	<p>Η νέα ελληνική γλώσσα μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Μακρή-Τσιλιπάκου Μ.</p>	<p>Κοινωνία – Πολιτική & ΓΕΜ Πρόεδρος: Χαραλάμπους Δ.</p>
<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Μαργαρώνη Μ. Το νομοσχέδιο του 2011 για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό: ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής και γλωσσικής ιδεολογίας</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Μακρή-Τσιλιπάκου Μ. Λόγια βάσανα</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Μπέτσας Γ. - Αμαραντίδου Κ. Η γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση της περιόδου 1917-1920. Μέθοδοι, προτεραιότητες και αποτελέσματα</p>
<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Μελικίδου Ε.-Β. Ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης και η διδασκαλία της νέας ελληνικής. Η συμβολή του στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση τού 1917</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Μιχάλης Αθ. Προβλήματα τυποποίησης της κοινής νέας ελληνικής: η επίδραση του γλωσσικού ζητήματος και των γλωσσικών ιδεολογιών</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Τσολακίδης Σ. Διαλεκτισμός και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Κύπρο: όψεις του μικροπολιτισμικού και μακροπολιτισμικού συγκείμενου</p>

<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Κουτσογιάννης Δ. Προς μια νέα (γλωσσο)εκπαιδευτική μεταρρύθμιση</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Τσιτσανούδη-Μαλλίδη Ν. - Λυγούρα Αν. - Σακατζής Δ. Οι παρατηρούμενες αλλαγές στους συμβολισμούς της δημοτικής γλώσσας μετά το 1976</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Χαραλάμπους Δ. - Μπέτσας Γ. Η προσχώρηση της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας στη «γλώσσα των καπεταναίων και των συνοδοιπόρων των»: όροι και όρια</p>
<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>

Σάββατο 05 - 11 - 2011

Πανηγυρική Συνεδρία (ΑΙΘΟΥΣΑ Α) Προεδρείο: Καζάζης Ι. - Νάκας Αθ. - Παπαναστασίου Γ.

- 10.00 – 11.00 π.μ. Χαιρετισμοί
- 11.00 – 11.45 π.μ. Βουγιούκας Αρ. Φάσεις της ζωής μου, υπηρετικές των αρχών της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964 και όσων άλλων επακολούθησαν μέσα στην παράδοση του εκπαιδευτικού δημοτικισμού
- 11.45 – 12.30 μ.μ. Κριαράς Εμμ. Χαιρετισμός
- 12.30 – 13.15 μ.μ. Σετάτος Μ. Δημιουργία και εξέλιξη της κοινής νεοελληνικής
- 13.15 – 14.00 μ.μ. Τσολάκης Χρ. Αναμνήσεις από τη γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976
- 14.00 – 15.00 μ.μ. Ξενάγηση στον αρχαιολογικό χώρο και το μουσείο του Δίου

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
<p>Η Γλωσσολογία μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α.</p>	<p>Γλωσσολογία & διδασκαλία της γλώσσας μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Μήτσης Ναπ.</p>	<p>ΓΕΜ & όψεις της ανάγνωσης και της γραφής Πρόεδρος: Κατσιμαλή Γ.</p>
<p>17.00 – 17.20 μ.μ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Α. Η επίδραση της γλωσσοεκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1976 στη νεοελληνική λεξικογραφία</p>	<p>17.00 – 17.20 μ.μ. Μαγουλά Ευγ. Φωνητική-Φωνολογία στη γλωσσική διδασκαλία: τι έγινε, τι δεν έγινε και τι θα πρέπει να γίνει</p>	<p>17.00 – 17.20 μ.μ. Βορβή Ι. - Δανηλίδου Ευγ. Ιστορική ανασκόπηση των ποιοτικών αλλαγών στη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας ως προς την παραγωγή γραπτού λόγου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976 ως σήμερα</p>
<p>17.20 – 17.40 μ.μ. Κατσούδα Γ. Οι σύγχρονες ΝΕ γραμματικές και γλωσσικά προβλήματα: θέσεις και ελλείψεις</p>	<p>17.20 – 17.40 μ.μ. Παπαναστασίου Γ. Προς ποια κατεύθυνση θα μπορούσε να κινηθεί μια νέα ορθογραφική μεταρρύθμιση;</p>	<p>17.20 – 17.40 μ.μ. Βεκρής Ελ. Η περιπέτεια της ανάγνωσης στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας από την αναμόρφωση του 1984 έως σήμερα</p>
<p>17.40 – 18.00 μ.μ. Χριστοφίδου Αν. Οι κατακτήσεις της γραμματικής περιγραφής του κλιτικού συστήματος της Νέας Ελληνικής</p>	<p>17.40 – 18.00 μ.μ. Μήτσης Ναπ. - Παραδιά Μ. Η ιστορική καμπή του 1976 ως αφητηρία εξελίξεων στο γλωσσικό μάθημα: από την κυριαρχία της γραμματικής στη σταδιακή ανάδειξη του λεξιλογικού τομέα</p>	<p>17.40 – 18.00 μ.μ. Τύμπα Ευαγγ. Η γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση στην Α΄ Δημοτικού</p>
<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Τσαγγαλίδης Αν. «Μακάριοι οι ανυπότακτοι»: η αριθμητική των ΝΕ εγκλίσεων 1976-2011</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Αννοπούλου Ε. Οι εκφράσεις του τρόπου και η αξιοποίησή τους από τα σχολικά εγχειρίδια</p>	<p>18.00 – 18.20 μ.μ. Μούσιου Ό. Πρώτη Ανάγνωση και Γραφή στην ελληνική εκπαίδευση (Νηπιαγωγείο και Δημοτικό Σχολείο) κατά την περίοδο 1976 – 2011: από τον παραδοσιακό αλφαριθμητισμό στην ανάδυση του γραμματισμού</p>

<p>18.20 – 18.40 μ.μ. Οικονομάκου Μ. Από την παραδοσιακή γραμματική στην επικοινωνιακή προσέγγιση: η περίπτωση των επιρρηματικών της ελληνικής</p>	<p>18.20 – 18.40 μ.μ. Καποθανάση Αφρ. Η Διδασκαλία του φαινομένου της Ομοηχίας στην υποχρεωτική εκπαίδευση</p>	
<p>18.40 – 19.00 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.40 – 19.00 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>18.20 – 18.50 μ.μ. Συζήτηση</p>

18.50 – 19.20 μ.μ. Διάλειμμα

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β	ΑΙΘΟΥΣΑ Γ
<p>ΓΕΜ & όψεις γλωσσοεκπαιδευτικών προσεγγίσεων Πρόεδρος: Φουντοπούλου Μ.-Ζ.</p>	<p>Τα προγράμματα σπουδών μετά τη ΓΕΜ Πρόεδρος: Τσαγγαλίδης Αν.</p>	<p>Ο “λόγος” της ΓΕΜ κατασκευάζει “λόγους” Πρόεδρος: Παναρέτου Ε.</p>
<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Χατζημήικου-Καλούση Κ. Επιδιώκοντας να κάνουμε το παιδί ικανό λειτουργικό χρήση της γλώσσας του κειμένου, κριτικό αναλυτή, αλλά και μετασχηματιστή του νοήματος</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Ά. - Ζάγκα Ε. - Ιορδανίδου Ά. - Σπαντιδάκης Ι. - Τάντος Α. Τα Προγράμματα Σπουδών: Τότε και τώρα</p>	<p>19.20 – 19.40 μ.μ. Τεντολούρης Φ. Από την τεχνητή διγλωσσία στην «τεχνητή μονογλωσσία»: ο παιδαγωγικός γλωσσοδιδακτικός Λόγος της Νεοελληνικής Γλώσσας (δημοτικής) στην Α/θμια Εκπ/ση μεταξύ 1982-2006</p>
<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Γουλής Δ. - Γρόσδος Στ. Η διδασκαλία της ποίησης στο δημοτικό σχολείο από το 1976 έως σήμερα. Μια διαχρονική έρευνα</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Καλεράντε Ευαγγ. - Χάρης Κ. Εκπαιδευτική πολιτική 1974-1976: η δημοτική γλώσσα στα Αναλυτικά Προγράμματα της Α' και Β' Δημοτικού</p>	<p>19.40 – 20.00 μ.μ. Παναρέτου Ε. Αποτελέσματα της γλωσσικής μεταρρύθμισης του 1976 στον θεσμικό λόγο: κριτική ανάλυση-προτάσεις βελτίωσης</p>

<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Φουντοπούλου Μ.-Ζ. 1976-2011: παράμετροι βοηθητικές της παρουσίας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών από μετάφραση στα προγράμματα σπουδών του Γυμνασίου. Όρια και προοπτικές</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Κοντούλη Ε. Αναλυτικά Προγράμματα και Προγράμματα Σπουδών Νεοελληνικής Γλώσσας των τελευταίων τριανταπέντε χρόνων για το Δημοτικό Σχολείο: δείκτες μετάβασης από τον δομισμό στην επικοινωνιακή προσέγγιση και την αξιοποίηση σύγχρονων θεωριών διδασκαλίας του γραμματισμού</p>	<p>20.00 – 20.20 μ.μ. Γραΐκος Ν. Λογοτεχνικός λόγος και πολυτροπικό νόημα στο πλαίσιο της γλωσσολογικής μεταρρύθμισης του 1976. Το παράδειγμα της εικονογράφησης των “Ανθολογίων για τα παιδιά του Δημοτικού” (1974-1976)</p>
<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>20.20 – 20.50 μ.μ. Συζήτηση</p>

Κυριακή 6 - 11 - 2011

ΑΙΘΟΥΣΑ Α	ΑΙΘΟΥΣΑ Β
<p>ΓΕΜ & διαπολιτισμική εκπαίδευση Πρόεδρος: Χατζηπαναγιωτίδου Α.</p>	<p>Κοινωνικοϊστορικές παράμετροι της ΓΕΜ Πρόεδρος: Χριστοφίδου Αν.</p>
<p>10.00 – 10.20 π.μ. Κατσιμαλή Γ. Υποδεχόμενοι τους αλλόγλωσσους μαθητές στην Ελλάδα: θεσμοθέτηση και λειτουργία των Τάξεων Υποδοχής</p>	<p>10.00 – 10.20 π.μ. Κοντούλα Ουρ. Διαδικασία διάχυσης του γλωσσολογικού νεωτερισμού. Από την «ύστερη πλειοψηφία» στους «βραδυπορούντες»</p>
<p>10.20 – 10.40 π.μ. Βούλγαρη Αικ. Όψεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα</p>	<p>10.20 – 10.40 π.μ. Λυγούρα Αν. - Σακατζής Δ. - Τσιτσανούδη-Μαλλίδη Ν. Ο εκπαιδευτικός δημοτικισμός ως μέσο ριζικής μεταρρύθμισης του εκπαιδευτικού συστήματος και καθολικής κοινωνικής ανάπλασης στην Ελλάδα του αστικού εκσυγχρονισμού και του μεσοπολέμου</p>

<p>10.40 – 11.00 π.μ. Αμβράζης Ν. - Βερβίτης Ν. - Καπουρκατσίδου Μ. - Μαλιγκούδη Χ. -Φωτιάδου Γ. Γλώσσα και εκπαίδευση: η διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης / ξένης</p>	<p>10.40 – 11.00 π.μ. Μπουνόβας Ι. - Χαρισσοπούλου Μ. Απόψεις εκπαιδευτικών για τη μεταρρύθμιση του 1976. Μια πρώτη διερεύνηση</p>
<p>11.00 – 11.20 π.μ. Αναγνωστάκη Εύ. - Κούλαλη Ε. - Νικολάου Γ. - Σταυριανάκη Αικ. Διδακτική της ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας: ανάγκη για μια νέα μεταρρύθμιση</p>	<p>11.00 – 11.20 π.μ. Συμεωνίδης Β. Α.Β. Μουμτζάκης, η δράση και το έργο του κατά την πρώτη δεκαετία της μεταρρύθμισης</p>
<p>11.20 – 11.40 π.μ. Χατζηπαναγιωτίδου Ά. - Αβραμίδου Β. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα διδασκαλίας της γλώσσας ως δεύτερης / ξένης και διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αδήριτη ανάγκη στο σύγχρονο σχολείο</p>	
<p>11.40 – 12.00 μ.μ. Συζήτηση</p>	<p>11.20 – 11.40 μ.μ. Συζήτηση</p>

Καταληκτική συνεδρία (ΑΙΘΟΥΣΑ Α)

12.00 – 13.00 μ.μ.

Προεδρείο: Ντίνας Κ. - Χατζησαββίδης Σ.

**Κλείσιμο των εργασιών του συνεδρίου από τον καθηγητή κ. Αλέξη Δημαρά,
πρόεδρο του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

1976–2011:

Γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1976 και επίσημη σχολική γραμματική

Κωνσταντίνος Ντίνας - Κωνσταντίνα Βαδάση

Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Φλώρινας / Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Abstract

In 1975 Triantafyllidis's "Small" Grammar Book (1st edition 1949) is republished with corrections by the Institute of Modern Greek Studies – Triantafyllidis's Foundation and constitutes the 'unofficial' school grammar book of the Greek state. In 1976 a group of linguists who form the KEME (Center of Educational Research and In-service Training) is entrusted with the task of writing a grammar book based on Triantafyllidis's Grammar, so that it constitutes the official school grammar book by OEAB (Organisation of School Book Editions) editions. These grammar books, though similar on their basis, differ in several points. This paper aims to show the changes that Triantafyllidis's 1975 Grammar Book underwent after the Language-Educational Reform of 1976 and the Grammar Book written by KEME. Following the establishment of the 'monotonic' system (i.e., using only the acute accent in writing) in 1982, the KEME Grammar Book undergoes further changes. Therefore, there are three grammar books on the borderline of the Language-Educational Reform, each one of which being the development of the previous one. This paper presents a study and comparison of these three books as far as their structure and content are concerned and moreover it spots the main differences among them with regard to the wording of theory, structure-layout of their material, language rules, endings, spelling, inflection, accenting, examples, terminology and historical notes.

1. Εισαγωγή

Η παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζει τα αποτελέσματα της σύγκρισης τριών γραμματικών της Νέας Ελληνικής γλώσσας. Σκοπός της είναι να δείξει την εξελικτική πορεία της επίσημης σχολικής γραμματικής, όπως αυτή διαγράφεται κατά και μετά τη Γλωσσοεκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 1976 και να παρουσιάσει/ εικάσει τους λόγους που οδήγησαν στις αλλαγές αυτές δίνοντας ταυτόχρονα και δείγματα των αλλαγών αυτών. Συγκεκριμένα εξετάστηκαν:

1. η γραμματική του Μανόλη Τριανταφυλλίδη που εκδόθηκε από το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (στο εξής ΙΝΣ) το 1975, γνωστή ως «Μικρή» και η οποία αποτελεί επανέκδοση της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του 1949,
2. η σχολική γραμματική, γνωστή ως «Αναπροσαρμοσμένη» Γραμματική του Τριανταφυλλίδη, που εκδόθηκε το 1976 από το Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμόρφωσης (στο εξής ΚΕΜΕ), και

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:

Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας,

Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Τμήμα Επιστήμης Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,

Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και Διδακτικής της Νέας

Ελληνικής Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,

Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και

το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

1976–2011:

3. η ίδια γραμματική του ΚΕΜΕ του έτους 1985, μετά την καθιέρωση του μονοτονικού συστήματος, το οποίο υιοθετήθηκε το 1982.

Οι τρεις αυτές γραμματικές συγκρίθηκαν μεταξύ τους τόσο από άποψη μορφής όσο και περιεχομένου με αποτέλεσμα να εντοπιστούν μεταξύ τους αρκετές διαφορές στα εξής πεδία: α. στη διατύπωση της θεωρίας, β. στη δομή- διάταξη του υλικού τους, γ. στους κανόνες της γλώσσας, τις καταλήξεις, την ορθογραφία και την κλίση, δ. στον τονισμό, ε. στα παραδείγματα/λέξεις που χρησιμοποιούν, στ. στην ορολογία, και ζ. στις ιστορικές παρατηρήσεις. Οι διαφορές παρουσιάζονται ανά δύο γραμματικές: πρώτα η Μικρή Γραμματική του Τριανταφυλλίδη του 1975 με την Αναπροσαρμοσμένη Γραμματική του ΚΕΜΕ του 1976 και στη συνέχεια οι δύο γραμματικές του ΚΕΜΕ μεταξύ τους, η Αναπροσαρμοσμένη του 1976 με αυτήν του 1985.

2. Διαφορές γραμματικών 1975 - 1976

2.1 Πρόλογος

Στη γραμματική του 1975 υπάρχει ένας *Πρόλογος* του Διοικητικού Συμβουλίου του ΙΝΣ σχετικά με την επανέκδοση με διορθώσεις της *Μικρής Γραμματικής* του 1949. Στη συνέχεια παρατίθεται το προλογικό σημείωμα του ίδιου του Τριανταφυλλίδη που είχε γράψει για τη Μικρή Γραμματική του 1949 όπου εξηγεί τους λόγους για τους οποίους έγραψε τη Μικρή Γραμματική. Το ΚΕΜΕ αντίστοιχα στην *Αναπροσαρμοσμένη Γραμματική* του 1976 προσθέτει έναν πρόλογο που απευθύνεται στον Μαθητή. Πρόκειται για ένα κείμενο γραμμένο με τρόπο απλό και άμεσο, ώστε να είναι αντιληπτό από τον μέσο μαθητή. Γραμμένο σε β' ενικό πρόσωπο, εξηγεί με συντομία στον μαθητή ποια είναι η γλώσσα του και η φύση της, ποια η χρησιμότητα της γραμματικής και πώς πρέπει να τη χρησιμοποιεί.

2.2 Περιεχόμενο

Οι κυριότερες διαφορές στο περιεχόμενο των δύο Γραμματικών είναι ότι αυτή του 1976 παραλείπει:

στοιχεία ιστορικής φύσεως, όπως η προέλευση του ελληνικού Αλφαβήτου, η εξήγηση της τροπής των ψιλόπνοων συμφώνων κ, π, τ, σε χ, φ, θ κατά τη σύνθεση, η παλαιότερη λειτουργία του τόνου (μουσικός),

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:

Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας,
Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Εργαστήριο Αναπροσαρμοσμένης Γλωσσολογίας και Διδακτικής της Νέας
Ελληνικής Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και
το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

1976–2011:

λεπτομέρειες της γραμματικής του 1975, όπως η ακριβής προέλευση των ξενικών λέξεων της ελληνικής και η κατάταξή τους σε πίνακες, οι τροπές των ψιλόπνοων συμφώνων σε δασύπνοα κατά την έκθλιψη, κάποιες αναλυτικές πληροφορίες για σημεία στίξης, όπως η χρήση του κόμματος,

άλλα στοιχεία, που μάλλον θεωρήθηκαν από την ομάδα του ΚΕΜΕ περιττές λεπτομέρειες, όπως οι παραγωγικές καταλήξεις *-άκλα*, *-ακλάς*, *-ούκλα*, *-αρόνα* ή η συντομογραφία *Σία = συντροφία*, και

στοιχεία που καταργήθηκαν, όπως η διάκριση φύσει και θέσει μακρόχρονων συλλαβών, το φαινόμενο της κράσης και ως εκ τούτου το σημείο της κορωνίδας, ο αδύνατος τύπος της κτητικής αντωνυμίας στη γενική πληθυντικού «των» (ο οποίος αντικαθίσταται από την αιτιατική πληθυντικού «τους»).

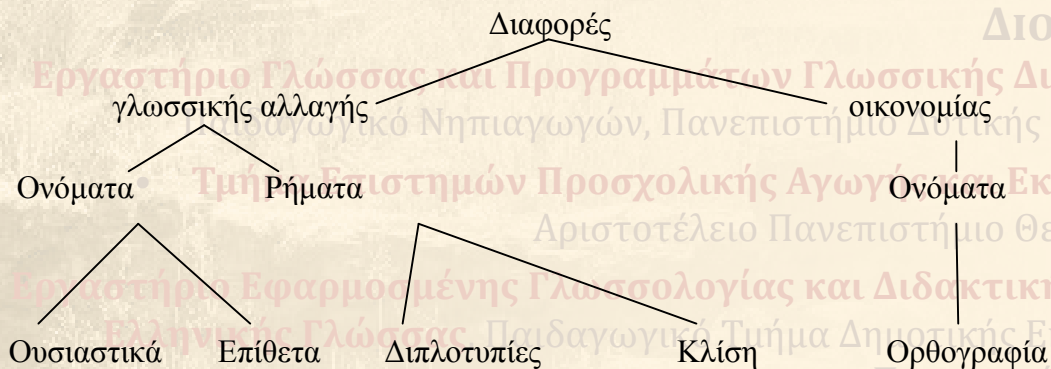
2.3 Κανόνες

Οι κυριότεροι κανόνες που παραλείπονται στη γραμματική του 1976 αφορούν τους τόνους, οι οποίοι περιορίζονται σε δύο το 1976 (*οξεία* και *περισπωμένη*) από τρεις που ήταν ως το 1975 (*οξεία*, *βαρεία* και *περισπωμένη*).

2.4 Κλίση

Οι αλλαγές στην κλίση αφορούν και τα ονόματα και τα ρήματα. Οι παραλείψεις (το 1976) στις παρατηρήσεις που υπήρχαν στους πίνακες κλίσης οφείλονται είτε σε γλωσσική αλλαγή που έχει εντωμεταξύ παρατηρηθεί και υιοθετηθεί ή σε λόγους οικονομίας ως προς την έκταση της γραμματικής.

Σχηματικά:

1976–2011:

35 χρόνια από τη

Διαφορές που οφείλονται σε γλωσσική αλλαγή παρατηρούνται:

α. στα Ονόματα- ουσιαστικά

1975	1976
<ul style="list-style-type: none">γεν. εν. στα θηλυκά σε -η: η κατάληξη σε -εως θεωρείται δευτερεύουσα	η κατάληξη σε -εως είναι ισοδύναμη με την σε -ης
<ul style="list-style-type: none">πληθ. ονομ. και αιτ. στα θηλυκά αρχαϊκόκλιτα σε -ος: οι εγκύκλιες και οι εγκύκλιοι	οι διάμετροι και οι διάμετρες

Πίνακας 1: Διαφορές σε ουσιαστικά 1975-1976

β. στα Ονόματα- επίθετα:

1975	1976
<ul style="list-style-type: none">γεν. εν. σε -ύς, -ιά, -ύ: βαθιού (αρσεν. και ουδ.)	του βαθιού (σε παρένθεση) στον πίνακα και του βαθύ σε υποσημείωση
<ul style="list-style-type: none">γεν. εν. σε -ής, -ιά, -ί: σταχτιού (αρσεν. + ουδ.)	του σταχτιού (σε παρένθεση) στον πίνακα και του σταχτή σε υποσημείωση
<ul style="list-style-type: none">γεν. πληθ. σε -ης, -α, -ικο: ζηλιάρικων (θηλ.)	δε δίνεται
<ul style="list-style-type: none">γεν. εν. του πολύς- πολλή- πολύ δε δίνεται (αρσεν. +ουδ.)	σπάνια: του πιο πολύ κόσμου (σε υποσημείωση) (και σπανιότερα: πολλού)

Πίνακας 2: Διαφορές σε επίθετα 1975-1976

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:

Εργαστήριο Γλώσσας και Προγράμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας,
Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Εργαστήριο Επισποσμένης Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και

το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

1976–2011:

γ. στα Ρήματα με Διπλοτυπίες:

1975	1976
<ul style="list-style-type: none"> Ενεστ. οριστ., α' πληθ. του έχω: έχομε και έχουμε 	<ul style="list-style-type: none"> έχομε και έχομε (σε παρένθεση)
<ul style="list-style-type: none"> Ενεστ. οριστ., α' πληθ. α' συζ: δένομε και δένουμε 	<ul style="list-style-type: none"> δένουμε και δένομε (αντίστροφα)
<ul style="list-style-type: none"> Πρτ. οριστ., α' πληθ. β' συζ: αγαπούσα και αγάπαγα (σε σημείωση) για τη λογοτεχνία 	<ul style="list-style-type: none"> αγαπούσα - δε δίνεται β' τύπος
<ul style="list-style-type: none"> Συνηρημένα ρήματα: Ενεστ. οριστ., γ' πληθ.: καίνε 	<ul style="list-style-type: none"> καίν(ε)
<ul style="list-style-type: none"> Ενεστ. προστ. β' εν.: καί(γ)ε 	<ul style="list-style-type: none"> καίγε
<ul style="list-style-type: none"> Μετοχή του Ενεστ. είμαι: (όντας) σε παρένθεση 	<ul style="list-style-type: none"> όντας

Πίνακας 3: Διαφορές στα ρήματα 1975-1976

β. Παραλείψεις που μάλλον οφείλονται σε επιλογή των συντακτών για πιο «οικονομική» έκταση της γραμματικής αφορούν τα διπλοκατάληκτα ουσιαστικά, όπως, τα δεσπότης, αράπης κ.λπ., βλ. Τριανταφυλλίδης 1975: 114.

2.5 Ορθογραφία

Οι διαφορές των δύο Γραμματικών στην ορθογραφία αφορούν: α. τους τόνους: που σημειώνεται η βαρεία, ποιες λέξεις παίρνουν σταθερά οξεία και ποιες βαρεία, β. τον

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:
Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας,
Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και Διδακτικής της Νέας
Ελληνικής Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:
το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και
το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

1976–2011:

τρόπο γραφής σύνθετων λέξεων των οποίων τα συνθετικά μέρη παλαιότερα γράφονταν ξεχωριστά (π.χ. 1975: *εν τάξει* ~ 1976: *εντάξει*), και γ. κυρίως τις καταλήξεις ρημάτων, όπως του [i] του παθητικού απαρεμφάτου: *δεθή* (1975) ~ *δεθεί* (1976) και του [i] και του [o] όλων των χρόνων της υποτακτικής (όλων των συζυγιών και των φωνών):

1975	1976
οι καταλήξεις γράφονται με η και ω : <i>δένης, δέσης, αγαπήσης, λαλής, δεθής</i> <i>δένωμε, δέσωμε, αγαπήσωμε</i>	οι καταλήξεις γράφονται με ει και ο : <i>δένεις, δέσεις, αγαπήσεις, λαλείς, δεθείς</i> <i>δένομε, δέσομε, αγαπήσομε</i>

Πίνακας 4: Διαφορές στην ορθογραφία 1975-1976

2.6 Παραδείγματα / Λέξεις

Με τον όρο *λέξεις* εννοούμε τις λέξεις που χρησιμοποιούνται στις γραμματικές ως παραδείγματα για την τεκμηρίωση της θεωρίας. Οι διαφορές ανάμεσα στις δύο γραμματικές ως προς τα παραδείγματα αφορούν: α. τον αριθμό τους· η γραμματική του 1976 έχει λιγότερα παραδείγματα, π.χ. αυτά που αφορούν τα λόγια αχώριστα μόρια στη Γραμματική του 1975 είναι 37, ενώ στην του 1976 μόνο 17, και β. την επιλογή τους· η Γραμματική του 1976 δεν έχει ως παραδείγματα παντού τις ίδιες λέξεις με αυτήν του 1975, αλλά αλλού έχει λέξεις της ίδιας οικογένειας και αλλού διαφορετικές, βλ. Πίν. 5:

1975	1976
<i>οκά</i>	<i>γιαγιά</i>
<i>σύμφωνο</i>	<i>συμφωνώ</i>

Πίνακας 5: Διαφορές στα παραδείγματα 1975-1976

2.7 Ορολογία

Αλλαγές στην ορολογία συναντάμε σε αρκετές περιπτώσεις, όπως:

1975	1976
<i>συνθετικό φωνήεν</i>	<i>συνδετικό φωνήεν</i>
Υπάρχει ο όρος: « <i>αντιπροπαραλήγουσα</i> »	Καταργείται ο όρος
<i>ο απόστροφος</i> (αρσενικό)	<i>η απόστροφος</i> (θηλυκό)

τα συνακόλουθα	τα παρεπόμενα
Ιδιόπαθες αντωνυμίες	Αυτοπαθείς αντωνυμίες

Πίνακας 6: Διαφορές στην ορολογία 1975-1976

2.8 Δομή - Διάταξη

Η δομή της Γραμματικής του 1975 δεν διαφέρει σημαντικά σε σχέση με αυτήν του 1976. Οι κυριότερες αλλαγές είναι οι εξής:

Ως προς τη διάταξη της θεωρίας:

1975	1976
Τα συμφωνικά συμπλέγματα βρίσκονται συγκεντρωμένα σε κατάλογο στο κεφάλαιο των «συμφωνικών συμπλεγμάτων»	Τα συμφωνικά συμπλέγματα βρίσκονται συγκεντρωμένα σε κατάλογο στο τέλος του βιβλίου, στο «Επίμετρο»
Ο συλλαβισμός των <i>αυ/εν</i> βρίσκεται στο κεφάλαιο των «συνδυασμών»	Ο συλλαβισμός των <i>αυ/εν</i> βρίσκεται στο κεφάλαιο του «συλλαβισμού»
<p>Η κατάταξη των ουσιαστικών γίνεται αρχικά βάσει καταλήξεων και έπειτα βάσει συλλαβών:</p> <p>π.χ. αρσενικά:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ισοσύλλαβα σε -ας 2. ανισοσύλλαβα σε -ας 3. ισοσύλλαβα σε -ης 4. σε -της με διπλό πληθυντικό 5. ανισοσύλλαβα σε -ης 	<p>Η κατάταξη των ουσιαστικών γίνεται αρχικά βάσει συλλαβών και έπειτα βάσει καταλήξεων:</p> <p>αρσενικά:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ισοσύλλαβα σε -ας 2. ισοσύλλαβα σε -ης 3. ανισοσύλλαβα σε -ας 4. ανισοσύλλαβα σε -ης 5. σε -της με διπλό πληθυντικό

Πίνακας 7: Διαφορές στη διάταξη 1975-1976

Ως προς τη διάταξη των παραδειγμάτων:

Η διάταξη της θεωρίας στη γραμματική του 1975 γίνεται με παραγωγικό τρόπο: προηγείται πάντοτε η θεωρία και ακολουθούν τα παραδείγματα. Η λογική αυτή στη γραμματική του 1976 αλλάζει: στην αρχή του κεφαλαίου προηγούνται παραδείγματα και ακολουθεί η θεωρία, δηλαδή η πορεία που ακολουθείται είναι επαγωγική (βλ.

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και

το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

1976–2011:

Τριανταφυλλίδης 1975: 26-35 & KEME 1976: 34-41. Τριανταφυλλίδης 1975: 139-150 & KEME 1976: 141-159. Φράγκος 1976: 357). Επίσης, στη Γραμματική του 1976 σε αρκετές περιπτώσεις τα παραδείγματα βρίσκονται μέσα σε προτάσεις, π.χ. στα αριθμητικά: *Ο Ιούνιος είναι ο έκτος μήνας* (KEME 1976: 128) και δεν παρατίθενται απλά ως λέξεις μεμονωμένες ή φράσεις, όπως στην του 1975, π.χ. στα αριθμητικά: *το δεύτερο βραβείο* (Τριανταφυλλίδης, 1975: 127).

Ως προς τη διάταξη των πινάκων-καταλόγων:

Η γραμματική του 1976 περιλαμβάνει *Επίμετρο*, στο οποίο παρατίθεται α. ορθογραφικός οδηγός με καταλόγους που περιέχουν: τα δίψηφα σύμφωνα σε ξένες λέξεις, τις δασυνόμενες λέξεις, τα συμφωνικά συμπλέγματα, λέξεις με δύο όμοια σύμφωνα ή με ένα σύμφωνο (που προέκυψε από συμφωνικό σύμπλεγμα), τις καταλήξεις των ουσιαστικών, των επιθέτων και των επιρρημάτων και β. οι κατηγορίες των ανωμάλων ρημάτων. Οι πίνακες αυτοί στη γραμματική του 1975 βρίσκονται **διάσπαρτοι μέσα στη γραμματική.**

Ως προς τους πίνακες και τη μορφοποίηση του κειμένου:

Στη Γραμματική του 1976 οι κανόνες βρίσκονται μέσα σε πλαίσια, όπως π.χ. οι κανόνες τονισμού βλ. KEME 1976: 22-27, τα κλιτικά παραδείγματα κλίνονται πάντα σε πίνακες και όχι οριζοντίως, όπως συμβαίνει σε μερικές περιπτώσεις στη Γραμματική του 1975, π.χ. στα ιδιόκλιτα ουσιαστικά, βλ. Τριανταφυλλίδης, 1975: 111-112 & KEME 1976: 104-106). Επίσης, η γραμματική του 1976 στο τέλος αρκετών κεφαλαίων διαθέτει συγκεντρωτικούς πίνακες της θεωρίας, όπως το Συνοπτικό Σχήμα για τα Πάθη Φωνηέντων (KEME 1976: 39) και η Διαίρεση των Ουσιαστικών πριν την κλίση τους (KEME 1976: 83).

3. Διαφορές γραμματικών 1976-1985

Η σπουδαιότερη αλλαγή ανάμεσα στις δύο αυτές Γραμματικές είναι ότι εντωμεταξύ (το 1982) καταργήθηκε το πολυτονικό σύστημα. Επομένως, οι περισσότερες διαφορές τους αποτελούν επακόλουθο αυτής της αλλαγής.

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:

Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας,

Παιδαγωγικό Κληματαγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Κατάρτιση Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και Διδακτικής της Νέας

Ελληνικής Γλώσσας, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,

Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και

το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

1976–2011:

3.1 Περιεχόμενο

Οι αλλαγές στο περιεχόμενο:

α. αντικατοπτρίζουν *γλωσσικές αλλαγές*, οι περισσότερες από τις οποίες αποτελούν συνέπεια της κατάργησης του πολυτονικού συστήματος. Συνεπώς, παραλείπονται από τη γραμματική του 1985 ή προσαρμόζονται στις ανάγκες του μονοτονικού συστήματος στοιχεία, όπως:

- ο χωρισμός φωνηέντων σε βραχύχρονα και μακρόχρονα,
- η αναφορά στην ποσότητα των δίψηφων φωνηέντων και των συνδυασμών *au* και *eu* καθώς και στην ονομασία των συλλαβών με κριτήριο την ποσότητα: βραχύχρονη - μακρόχρονη συλλαβή,
- το κεφάλαιο που αναφέρεται στα πνεύματα και στους τόνους με τους σχετικούς κανόνες, π.χ. διάκριση οξείας και περισπωμένης, κανόνες του πολυτονικού συστήματος, άτονες και δασυνόμενες λέξεις, θέση τόνου και πνεύματος και ο πίνακας στο παράρτημα με συγκεντρωμένες όλες τις δασυνόμενες λέξεις.

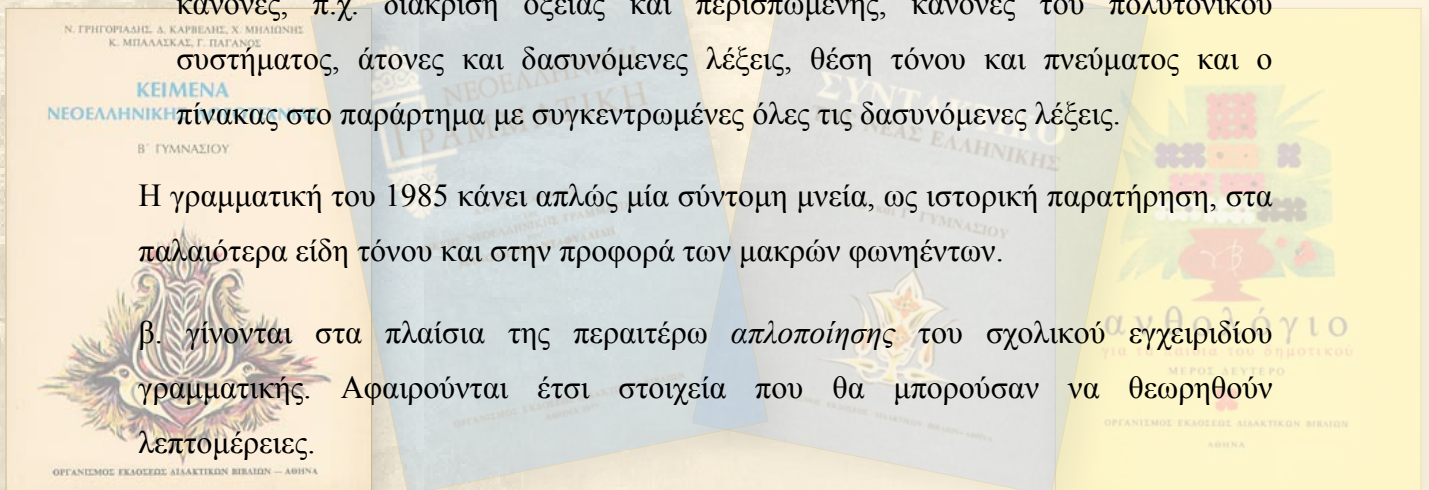
Η γραμματική του 1985 κάνει απλώς μία σύντομη μνεία, ως ιστορική παρατήρηση, στα παλαιότερα είδη τόνου και στην προφορά των μακρών φωνηέντων.

β. γίνονται στα πλαίσια της περαιτέρω *απλοποίησης* του σχολικού εγχειριδίου γραμματικής. Αφαιρούνται έτσι στοιχεία που θα μπορούσαν να θεωρηθούν λεπτομέρειες.

Ωστόσο, η γραμματική του 1985 προσθέτει καινούργια στοιχεία, που δεν είχε η γραμματική του 1976, όπως η προφορά της ακολουθίας του *σ + ηχηρό σύμφωνο*, τα επίθετα σε *-ης, -ης, -ες* και τα παράγωγά τους *επιρρήματα*, η αρχαϊκή κλίση των σπάνιων ρημάτων σε *-ώμαι* (π.χ. *εγγνώμαι*).

3.2 Κανόνες

Αλλαγή κανόνων παρατηρείται α. στο θέμα του τονισμού και β. στον συλλαβισμό των δίψηφων ρινικών συμπλεγμάτων *μπ, ντ, γκ, γγ*. Η Γραμματική του 1976 (KEME 1976: 20-21) ορίζει ότι χωρίζονται κατά το συλλαβισμό, σε αντίθεση με τα άρινα δίψηφα *μπ,*

1976–2011:

ντ, γκ που δε χωρίζονται. Η Γραμματική του 1985 δε διακρίνει έρρινα και άρινα δίγηφα μπ, ντ, γκ και ορίζει ότι δε χωρίζονται κατά το συλλαβισμό (ΚΕΜΕ 1985: 20)

3.3 Κλίση

1976	1985
<ul style="list-style-type: none">• γεν. εν. σε -ύς, -ιά, -ύ: <p>του βαθιού στον πίνακα (σε παρένθεση) και του βαθύ (αρσεν. + ουδ.) σε σημείωση</p> <p>πολύς -πολλή- πολύ</p> <p>σπάνια: του πιο πολύ κόσμου (σε υποσημείωση)</p> <p>(και σπανιότερα: του πολλού)</p>	<p>του βαθύ και του βαθιού μόνο σε σημείωση (χαρακτηρίζεται ως σπάνια)</p> <p>δε δίνεται τύπος</p>

Πίνακας 8: Διαφορές στα επίθετα 1976-1985

3.4 Καταλήξεις - Ορθογραφία

1976	1985
<ul style="list-style-type: none">• παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων με παραγωγική κατάληξη: <p>-ώτερος -ώτατος και ώτερα -ώτατα μόνο για όσα προέρχονται από:</p> <p>i) τοπικά επιρρήματα σε -ω: άνω > ανώτερος, και</p> <p>ii) από επίθετα που στο θετικό βαθμό λήγουν σε σε -έος και -όος: νέος > νεώτερος</p>	<p>μόνο για όσα προέρχονται από τοπικά επιρρήματα σε -ω</p>

Πίνακας 9: Διαφορές στην ορθογραφία 1976-1985

3.5 Ορθογραφία

Διαφορές στην ορθογραφία δεν υπάρχουν παρά μόνο στο προτακτικό: Αι (1976) ~ Αί (1985), γεγονός που οφείλεται στην κατάργηση των πνευμάτων.

1976–2011:

35 χρόνια από τη

3.6 Δομή - Διάταξη

Οι διαφορές στη διάταξη των στοιχείων της γραμματικής αφορούν μόνο τα ρινικά και υγρά σύμφωνα. Στη γραμματική του 1976 τα σύμφωνα αυτά δε διακρίνονται με βάση το κριτήριο της ηχηρότητας. Στη γραμματική του 1985 κατατάσσονται στα ηχηρά, βλ. αντιπαραθετικά του Πίνακες 10 και 11:

Κατά τα μέρη που σχηματίζονται	Κατά τη διάρκεια					
	Στιγμαϊαία		Εξακολουθητικά			
	Άηχα	Ηχηρά	Άηχα	Ηχηρά	Ρινικά	Υγρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β	μ	
Οδοντικά	τ	ντ	θ	δ		
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ		
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ		
Γλωσσικά					ν	λ ρ

Πίνακας 10: Χωρισμός Συμφώνων 1976

Κατά τα μέρη που σχηματίζονται	Κατά τη διάρκεια			
	Στιγμαϊαία		Εξακολουθητικά	
	Άηχα	Ηχηρά	Άηχα	Ηχηρά
Χειλικά	π	μπ	φ	β (μ)
Οδοντικά	τ	ντ	θ	δ
Διπλοδοντικά (συριστικά)	τσ	τζ	σ	ζ
Λαρυγγικά	κ	γκ	χ	γ
Γλωσσικά				(ν), λ, ρ
Ρινικά				μ, ν

Πίνακας 11: Χωρισμός Συμφώνων 1985

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και
το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

Άλλες επιμέρους διαφορές είτε οφείλονται στον επιμελητή έκδοσης της Γραμματικής, που επεδίωξε αλφαβητική σειρά στην παράθεση των παραδειγμάτων ή τις έκανε τυχαία: *Βρήκα μια δραχμή. Ένας νίκησε πολλούς* (1976) και *Ένας νίκησε πολλούς. Βρήκα μια δραχμή* (1985).

4. Συμπεράσματα:

Τα συμπεράσματα μπορούν να συνοψιστούν σε τέσσερις βασικούς άξονες:

α. Ο πρώτος αφορά αλλαγές που γίνονται έχοντας «ως κέντρο τον μαθητή». Αυτό σημαίνει ότι τα λιγότερα σε αριθμό παραδείγματα, ο πιο εποπτικός και επαγωγικός τρόπος παρουσίασης της ύλης (πβ. και Τομπαΐδης 1976: 320), η παράθεση των παραδειγμάτων μέσα σε φράσεις και προτάσεις, καθώς και η απλοποίηση κανόνων αποτελούν προσπάθειες που συντείνουν στο να αποτελέσει η γραμματική ένα εύχρηστο εργαλείο για τον μαθητή και όχι ένα απωθητικό σχολικό βιβλίο. Αυτό γίνεται σαφές από τον πρόλογο ακόμα της Γραμματικής, που απευθύνεται στον μαθητή (βλ. Φιλολόγος 10: 118).

Σε αυτό το πνεύμα η ομάδα του ΚΕΜΕ προσπαθεί να αποκλείσει από τη γραμματική όρους που αφορούν το συντακτικό. Οι λεπτομέρειες, για παράδειγμα, που αφορούν τη χρήση του κόμματος στη Γραμματική του 1975 παραλείπονται στη Γραμματική του 1976 και το κεφάλαιο αυτό γράφεται πιο απλά και χωρίς αναφορά στα είδη των δευτερευουσών προτάσεων, που ακόμη είναι άγνωστες στον μαθητή. Επίσης, η δημιουργία του *Επιμέτρου* στο τέλος της Γραμματικής αποφορτίζει το κύριο σώμα της και συνηθίζει τον μαθητή να το συμβουλευεται σαν ένα είδος λεξικού χωρίς το βιβλίο να χάσει την πληρότητά του.

Επιπλέον, αποκλείονται ιστορικά στοιχεία και λεπτομέρειες, που καθιστούσαν το βιβλίο δύσχρηστο, και απλοποιούνται κανόνες, όπως η ορθογραφία στις καταλήξεις των ρημάτων και ο συλλαβισμός των ρινικών και άρινων συμφωνικών συμπλεγμάτων, παρά τις αντιδράσεις πολλών (πβ. Στασινόπουλος 1984, και Τομπαΐδης 1985).

β. Στον δεύτερο άξονα εντοπίζονται αλλαγές σε σημεία που δείχνουν να βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο και ως εκ τούτου είναι αντικείμενο προβληματισμού, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με την κλίση των επιθέτων. Η διαφορά στον τύπο της γενικής από τη μία Γραμματική στην άλλη σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα δείχνει ότι η κλίση

1976–2011:

των επιθέτων αυτών δεν έχει σταθεροποιηθεί και γι' αυτόν τον λόγο δεν είναι εύκολη η καθιέρωση μίας νόρμας κοινά αποδεκτής.

Στην ίδια λογική υπάγονται και οι διπλοτυπίες των ρημάτων. Πρέπει να προσεχθεί με ποια σειρά εμφανίζονται οι τύποι, ποιος δηλαδή είναι πρώτος και ποιος δεύτερος, ακόμη κι αν στον πίνακα κλίσης εμφανίζονται και οι δύο τύποι, ο ένας δίπλα στον άλλον. Επίσης, αν ένας τύπος σε μία Γραμματική βρίσκεται εντός ή εκτός παρενθέσεως, δείχνει αν προηγείται σε συχνότητα ή όχι. Σημαντικό είναι ακόμα αν ένας τύπος υπάρχει στον πίνακα κλίσης ή αν εμφανίζεται μόνο σε σημείωση κάτω από τον πίνακα, επειδή είναι πιο σπάνιος ή απαντά μόνο σε λογοτεχνικά κείμενα.

γ. Ο τρίτος άξονας αφορά αλλαγές της γραμματικής που αντικατοπτρίζουν πολιτιστικές αλλαγές. Αν σε ορισμένα σημεία η αντικατάσταση των παραδειγμάτων που χρησιμοποιεί μία Γραμματική είναι τυχαία (π.χ. το *σύμφωνο* αντικαταστάθηκε από το *συμφωνώ*), σε κάποια άλλα ή αλλαγή είναι δείκτης πολιτιστικών αλλαγών που συμβαίνουν στην κοινωνία, όπως στην περίπτωση του ουσιαστικού *οκά* που αντικαθίσταται από το *γιαγιά*, αφού η *οκά* καταργείται πλέον ως μονάδα μέτρησης.

δ. Ο τέταρτος και τελευταίος άξονας αφορά ελλείψεις που παρουσίαζε η Σχολική Γραμματική παρά τις όποιες επεμβάσεις έγιναν. Είναι γενικά αποδεκτό πως, όταν συμβαίνει μία αλλαγή σε έναν τομέα, δεν είναι δυνατόν να τους βρίσκει όλους σύμφωνους. Έτσι και στην περίπτωση της Σχολικής Γραμματικής διαπιστώθηκαν και επισημάνθηκαν κατά καιρούς από διάφορους γλωσσολόγους (Φόρης 1976, Τσολάκης 1976, 1995, 1999, Τομπαΐδης 1976, Τσοπανάκης 1985, Ιορδανίδου 1991) ελλείψεις, σφάλματα, προβληματισμοί αλλά και ενστάσεις. Πολλές από αυτές τις παρατηρήσεις διατυπώθηκαν όχι πολύ καιρό μετά την εκτύπωση της *Αναπροσαρμοσμένης Γραμματικής του 1976*. Ακόμη και τα ίδια τα μέλη της ομάδας του ΚΕΜΕ δεν αρνήθηκαν τον προβληματισμό τους, τις δυσκολίες αλλά και τα διλήμματα που αντιμετώπισαν κατά τη σύνταξη της επίσημης πια Σχολικής Γραμματικής, που καλείται να φέρει τον περισσότερο κοινά αποδεκτό τύπο, ανάμεσα σε άλλους εξίσου ευρείας χρήσης (Φόρης 1976).

Τέτοια «προβληματικά» σημεία εντοπίζονται στα ρήματα αρχαϊκής κλίσης (π.χ. *εγγνώμαι*) αλλά και στις διπλοτυπίες ουσιαστικοποιημένων επιθέτων σε *-ής* (υπάρχει

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και

το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

π.χ. τύπος του *ναρκομανούς* αλλά και του *ναρκομανή* χωρίς η γραμματική να αναφέρει τη διπλοτυπία, πβ. και Ιορδανίδου 1991), στον σχηματισμό των θηλυκών επιθέτων σε –ος (π.χ. η *ζωογόνος δύναμη*), στην κλίση των επιθέτων που προέρχονται από παλιότερες μετοχές σε –ων (π.χ. ο *ενδιαφέρων*), στην εσωτερική αύξηση των σύνθετων ρημάτων (*ανέκοψα* αλλά πβ. και το λαϊκό *απόκοψα*) αλλά και στους λόγιους τύπους κάποιων ρημάτων (π.χ. *διεζήχθη* κ.λπ.). Ορισμένα από αυτά τα σημεία άλλαξαν μετά τις πιο πάνω έγκαιρες επισημάνσεις. Έτσι, προστίθενται στη Γραμματική του 1985 τα επίθετα σε –ης –ης –ες (*συνεχής –ής –ές*) και η αρχαϊκή κλίση κάποιων ρημάτων (π.χ. *εγγνώμαι*). Ωστόσο, ορισμένες περιπτώσεις δείχνουν να μη συμμορφώνονται απόλυτα με τα πρότυπα της γραμματικής. Το επίθετο, π.χ., *ευρύς* δε σχηματίζει γενική του **ευριού*, όπως μας υποδεικνύει η γραμματική, ούτε ονομαστική πληθυντικού **ευριοί*, αλλά: *ευρείς*.

Κάποιες άλλες περιπτώσεις διαφωνιών, αν και κατά καιρούς έχουν αιτιολογηθεί ή δικαιολογηθεί από την επιτροπή του ΚΕΜΕ αλλά όχι μόνο, τριανταπέντε χρόνια μετά φαίνεται να μην έχουν επιλυθεί. Άλλωστε η γλώσσα —επομένως και η Σχολική της Γραμματική, η οποία την κωδικοποιεί στο μέτρο του δυνατού— βρίσκεται διαρκώς σε δυναμική φάση και αυτή η συζήτηση —και οι παρεπόμενες διαφωνίες— δεν πρόκειται να λήξει.

Βιβλιογραφία

- Ιορδανίδου, Α. 1991. Επιτακτική η ανάγκη αναθεώρησης της σχολικής γραμματικής, *Γλώσσα* 26, 62-67.
- Στασινόπουλος, Μ. 1984. Ολίγα περί συλλαβισμού. *Ν. Εστία* 1369, 906-907.
- Τομπαΐδης, Δ. 1976. Η αναπροσαρμοσμένη Νεοελληνική γραμματική. Στο: *Εισηγήσεις ΚΕΜΕ*. Αθήνα: ΚΕΜΕ, 311-334.
- Τομπαΐδης, Δ. 1985. *Γλωσσογραφία*. Αθήνα: Επικαιρότητα.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. 1941. *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*. Αθήνα: ΟΕΣΒ.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. 1975². *Μικρή Νεοελληνική Γραμματική*. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτον Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. 1976. *Νεοελληνική Γραμματική. Αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Τριανταφυλλίδης, Μ. 1985. *Νεοελληνική Γραμματική, Αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Τσολάκης, Χρ. 1976. Το ρήμα στη γραμματική της δημοτικής. Στο: ΥΠΕΠΘ/ΚΕΜΕ, *Εισηγήσεις*. Αθηνών Αθήνα: Εθνικόν Τυπογραφείον, 323-334.

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, και

το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)

1976–2011:

Τσοπανάκης, Α. 1985. Ο συλλαβισμός των ρινικών συμφωνικών συμπλεγμάτων. *Αντί* 296, 44-46.

Φόρης, Β. 1976. Παρουσίαση της Νεοελληνικής Γραμματικής- Προβλήματα. Στο: ΥΠΕΠΘ/ΚΕΜΕ, *Εισηγήσεις*. Αθήνα: Εθνικόν Τυπογραφείον, 301-310.

Φράγκος, Χρ. 1976. Εισήγηση για τις μεθόδους διδασκαλίας της Νεοελληνικής Γραμματικής. Στο: ΥΠΕΠΘ/ΚΕΜΕ, *Εισηγήσεις*. Αθήνα: Εθνικόν Τυπογραφείον, 343-358.

Πανελλήνιο Επιστημονικό-Επετειακό Συνέδριο
Ξενοδοχείο **DION PALACE**, Δίον Πιερίας
4-6 Νοεμβρίου 2011

ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ:

Εργαστήριο Γλώσσας και Προγραμμάτων Γλωσσικής Διδασκαλίας,
Παιδαγωγικό Νηπιαγωγών, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης,
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

**Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και Διδακτικής της Νέας
Ελληνικής Γλώσσας,** Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης,
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ:

το **Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας,** και
το **Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών** (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη)